

Каніца Юрій Михайлович

канд. юрид. наук, директор

Центр досліджень інтелектуальної власності та

трансферу технологій НАН України, м. Київ, Україна

ДИРЕКТИВА ЄС ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО В ЄДИНОМУ ЦИФРОВОМУ РИНКУ ТА НАПРЯМКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЇЇ ПОЛОЖЕНЬ У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Ухвалення 17 квітня 2019 р. Директиви ЄС 2019/790 про авторське право в єдиному цифровому ринку та яка доповнює директиви 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС [1] стало одним з заходів Європейської комісії з запровадження сучасного законодавства з авторського права і суміжних прав в умовах цифрового ринку (директива набула чинності 7 червня 2019 р.). Прийняття директиви набуло широкого резонансу через політизований процес підготовки з демонстраціями в ряді держав-членів ЄС, компаніями в мережі Інтернет щодо обмежень у директиві свободи висловлювань та розповсюдження інформації.

Директива присвячена питанням виплати справедливої винагороди авторам та виконавцям; використання творів, що знаходяться поза комерційним обігом, зобов'язанням провайдерів інтернет послуг з захисту авторського права і суміжних прав, правам видавців тощо.

1. Ст. 18 директиви визначає, що автори та виконавці, які надали ліцензію або передали виключні права для використання своїх творів та інших об'єктів (виконань, фонограм) мають отримувати належну та пропорційну винагороду. При цьому, **держави-члени мають забезпечити**, щоб вказані особи **регулярно** та не менше одного разу на рік **отримували** точну, вичерпну, актуалізовану **інформацію про використання творів та виконань** від сторін, яким вони надали ліцензію або уклали договір про передання прав, або від правонаступників таких сторін, субліцензіатів, зокрема, **що стосується способів використання, всіх отриманих доходів та відповідної винагороди** (ст. 19). Держави-члени мають **забезпечити** право авторів та виконавців **вимагати від сторони**, з якою було укладено договір, або від правонаступників такої сторони додаткової, належної та справедливої **винагороди, якщо спочатку узгоджена винагорода виявляється непропорційно низькою** порівняно з усіма наступними відповідними доходами, отриманими від використання творів та виконань (ст. 20). Також національним законодавством може бути передбачено, що при невиконанні зазначених положень – можливим є

розірвання договору або зміна умов договору на надання невиключної ліцензії на використання творів.

Прийняття наведених положень, з нашої точки зору, має історичне ключове значення. Первісна ідея Бернської конвенції – «Держави Союзу, натхнені однаковим бажанням охороняти настільки ефективно й однаково, наскільки це можливо, права авторів їх літературні і художні твори...» у 20-му столітті перетворилася на використання інституту авторського права перш за все як інструменту забезпечення інтересів не авторів, а медіа та видавничої індустрії з традиційним місцем автору, виконавцю як слабкої сторони у договірних відносинах, та отриманням ними незрівнянно меншої частки винагороди, ніж доходи бізнесіндустрій від використання їх творів та виконань.

Стосовно України, вважаємо, що імплементація норм директиви з вказаного питання є особливо важливим питанням, що може суттєво розширити фінансову прозорість використання творів, виконань, а також виплату авторам, виконавцям належної винагороди.

2. Директива також передбачає впровадження механізму оцифрування та доступу до творів, що є поза комерційного обігу (ст. 8-11). Вказаний механізм є істотно простіший ніж раніше ухвалений для сирітських творів директивою 2012/28/ЄС. Зазначимо, що практика реалізації директиви 2012/28/ЄС засвідчила, що прийняття директиви не змогло вирішити проблеми швидкого та масового оцифрування сирітських творів та надання до них доступу публіки.

Інший підхід реалізовано директивою 2019/790. Якщо метою при визнанні статусу «сирітського» було довести неможливість знайти автора такого твору або його правонаступника, у другому випадку, мета – знайти авторів творів, інших об'єктів та їх правонаступників не ставиться. Навпаки, запропоновано механізм: публікації відомостей щодо надання певним творам та іншим об'єктам статусу об'єкту позакомерційного обігу з можливістю суб'єктам права, при їх зацікавленості, протягом певного часу повідомити про незгоду надання доступу до таких творів.

З врахуванням наведеного, доцільним, на наш погляд, визначити в Україні найбільш оптимальні шляхи механізму оцифрування та надання доступу до першої та другої групи творів. На наш погляд, доцільним є розповсюдження порядку, передбаченого для творів позакомерційного обігу також й на сирітські твори, з можливістю використання таких творів з некомерційною метою. В той же час, якщо передбачається використання творів з комерційною метою як сирітських, так і творів позакомерційного обігу, доцільним є, на наш погляд, проведення належного

пошуку авторів та їх правонаступників та, при їх незнайденні, запровадження підходу Великої Британії з резервуванням доходів від комерційного використання сирітських творів та їх виплатою суб'єктам права, за умови їх звернення протягом певного терміну [2].

3. Положення щодо нових прав видавців та захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет були в центрі загальноєвропейських дискусій та предметом політичних домовленостей (у прийнятій директиві – це статті 15 та 17). Судова практика держав-членів ЄС свідчить про негативні наслідки розгляду суперечок стосовно вимог видавців отримати винагороду від сервісів пошукових систем, зокрема Google [3]. Вказані приклади не були взяті до уваги при підготовці проекту директиви. У директиві не визначено ключове положення щодо обсягу витягу з статті або кількості слів, що дозволяється наводити пошуковим сервісам. Нечіткість положень щодо прав видавців та можливість їх визнання такими, що суперечать положенням Бернської конвенції, свідчить про передчасність та ризики імплементації у законодавство України вказаних положень та доцільність очікування вироблення державами-членами ЄС механізмів застосування положень директиви, а також практики Суду ЄС з визначенням можливого обсягу витягу з статті або кількості слів.

3. Положення директиви щодо зобов'язань провайдерів онлайн послуг з захисту авторського права і суміжних прав (ст. 17) викладено у директиві у надто загальному вигляді без механізмів реалізації, а також без врахування відповідного досвіду законодавчого врегулювання та судової практики в ЄС, США, інших країнах. Результатом може стати істотна дисгармонізація законодавства держав-членів ЄС при імплементації директиви та очікування непередбачуваних рішень Суду ЄС з її інтерпретації. Порівнюючи положення директиви та зміни 2017 Закону України «Про авторське права і суміжні права» щодо захисту прав у мережі Інтернет, можливо сказати, що зазначені положення директиви у концептуальному плані та наявності механізмів реалізації безумовно суттєво поступаються закону США та змінам законодавства в Україні, де було взято до уваги й негативну практику застосування механізму «notice and take down» [4]. Таким чином відносно захисту прав у мережі Інтернет законодавство України врегульовує ці питання на значно більш високому рівні щодо прозорості, передбаченості та пропорційності заходів ніж визначено директивою 2019/790.

4. Директива також містить визначення винятків та обмежень (випадків вільного використання) стосовно аналізування даних та тексту в цілях наукових досліджень (ст. 3), використання творів та інших об'єктів у

цифровій та транскордонній навчальній діяльності (ст. 5) та збереження культурної спадщини (ст. 6). Вказані положення доцільно відобразити у законодавстві України. Також директива приділяє увагу доступу до аудіовізуальних творів з використанням платформ «відео на вимогу» (ст. 13), розвитку колективного управління (ст. 12), використанню творів образотворчого мистецтва, які перейшли до суспільного надбання (ст. 14).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC (Text with EEA relevance.) OJ L 130, 17.5.2019. P. 92–125.
2. Orphan works: Review of the first twelve months. Intellectual Property Office. 2015. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/487209/orphan-works-annual-report.pdf (Last accessed: 14.08.2019).
3. Tommaso Tani The "Link tax" in the Experiences of Germany, Spain and the Article 11 of the EC Proposal for the New Copyright Directive, February 6, 2018. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/link-tax-experiences-germany-spain-article-11-ec-proposal-tani> (Last accessed: 14.08.2019).
4. Efficient Process or “Chilling Effects”? Takedown Notices Under Section 512 of the Digital Millennium Copyright Act Summary Report. M. Urban Director, University of Southern California, Laura Quilter, University of California, Berkeley. 2006. URL: http://www.tabberone.com/Trademarks/Articles/DMCA/512Study_USC.pdf